

Fig. 25. Korets loftsudsmykning, 1700-tallets sidste del (s. 3387). Foto Arnold Mikelsen 2022. – *The decoration of the ceiling in the chancel, late 18th century.*

tømmer viser fældningsårene 1650/51, o. 1677 og 1695-98. Disse daterer nok diverse udskiftninger og reparationer, hvilket også må være tolkningen af en sidste og mindste gruppe tømmer, der viser fældningsårene hhv. 1854 og 1879.

Tagbeklædning. Alle kirkens tagflader er dækket af røde vingetegl. Korets og skibets tag er senest fornyet 1986 og tårnets 2008 (arkitekt Kuno Mielby).

†*Tagbeklædning.* 1700 stod koret og skibets sydside med bly, mens nordsiden, tårn og våbenhus var beklædt med tegl.¹⁸ De forskellige typer af beklædning blev bibeholdt og løbende vedligeholdt indtil 1822, hvor fire blytavler, der var blæst af skibets sydside, blev erstattet med teglsten.¹⁰ 1867 fik våbenhuset ny beklædning,²² og 1879-80 blev også hele skibets sydside og koret omlagt med teglsten.⁵¹ 1925 blev tårnets tag fornyet (jf. s. 3381).¹⁷

Farveholdning. Kirken er hvidkalket både ude og inde.

Opvarmning. Kirken opvarmes i dag af et el-varmeanlæg med rørovn under bænkesæder og med planovne i kor, pulpitur, tårnrum og våbenhus fra firmaet Maas & Co., etableret 1997.

†*Opvarmning.* Kirken kunne tidligst opvarmes fra 1888, da en kakkelovn blev opstillet i skibets nordøsthjørne (jf. fig. 27), hvor skorstenen etableredes.⁵² 1918 blev et ikke nærmere specificeret varmeapparat installeret i kirken.¹⁷ Der er vel tale om den støbejernskalorifere, der 1965-66 blev udskiftet med et oliefyret centralvarmeanlæg med varmeledninger ført over kirkegården i betonkanal til et kedelrum, der var placeret i en tbygning opført uden for søndre kirkedige.²¹

Der installeredes *elektricitet* i kirken 1920.¹⁷

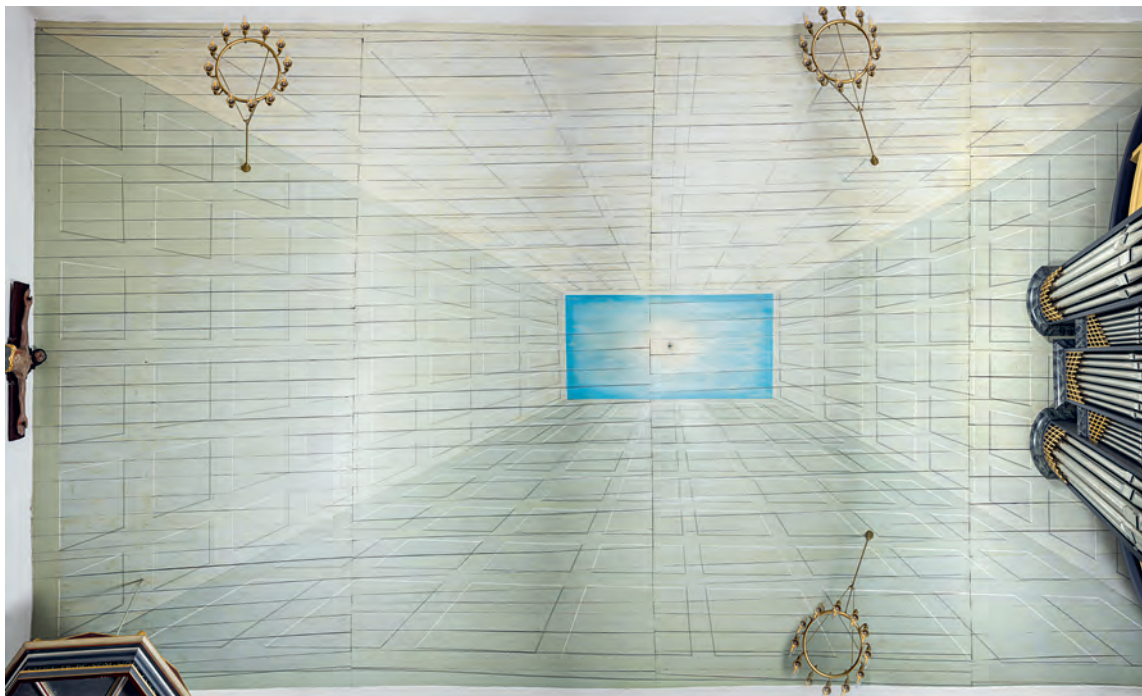

Fig. 26. Skibets loftsudsmykning, 1700-tallets sidste del (s. 3387). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – *The decoration of the ceiling in the nave, late 18th century.*

Loftsudsmykning (fig. 25–26), 1700-tallets sidste del. 1986 blev en loftsbe-maling over kor og skib frilagt af konservator Jens Johansen efter en forundersøgelse ved Mogens Larsen 1985.⁵³ Udsmykningen var dog allerede konstateret 1931 under kirkens istandsættelse af konservator Poul Jensen.⁵⁴

På korloftet (fig. 25) fremdrog man en illusionistisk malet kuppel med kassetloft, hvis toppunkt afsluttes i en oculus, hvori en fireoddet stjerne er indsat. Farveholdningen er holdt i lyse gråtoner, mens den cirkulære åbning står i dybblå. Det arkitektoniske motiv er en åbenlys reference til Pantheon i Rom og andre kupler fra kirker.

På skibets loft (fig. 26) blev der ligeledes frilagt en omfattende quadratura-udmaling, der viser et skaktagtigt kassetloft, hvis fire sider afsluttes i et åbent, rektangulært felt. I dette felt toner Guds øje frem i en stråleglans. Arkitektorens farver er holdt i lysegrå toner, mens åbningen står i lys blå og hvid, øjet er lyseblåt, og øjenlåget er udført med rosa karnationsfarve.

Loftsudsmykningerne skal formentlig ses i sammenhæng med en modernisering af kirkerum-

met o. 1779 (jf. kalkmalet indskrift, se ndf. og altertavlens \dagger staffering, s. 3394).

†KALKMALERIER

På væggen øst for kirkens sydportal i våbenhuset blev der 1779 malet en indskrift i rød skriveskrift indrammet af rankeværk ‘frihaandsmæssigt udført’, hvoraf der 1931 stadig kunne læses:

[IHS]⁵⁵
1779

Fred og Naade give gud,
Hver Som gaaë Her ind og ud,
Dennem intet ondt skal Skee,
Naar de FredSom Sig bette
Gaae ind i Jesu [nav]n
Dig intet on[dt] Skal [rø]re
Alt til dit eget [ga]vn
Du her Guds [or]d Skal høre
Du efter [...] skal helse Fredelig
Da guds Fred [...] skal ønskes over dig.³⁴

Teksten blev efterfølgende gentaget over kirkens vestrør (jf. s. 3404).

Fig. 27. Kirkens indre set mod øst. Foto før 1918. I NM. – *The interior of the church looking east.*

INVENTAR

Oversigt. Det ældste stykke inventar er den romanske døbefont, men det unggotiske krucifiks fra o. 1300 er ikke meget yngre. Senmiddelalderen er repræsenteret ved altertavlen fra o. 1475–1500, der viser Nædestolen flankeret af Jomfru Maria med barnet og kirkens vænehelgen Skt. Nikolaus i midtfeltet, mens apostlene er gengivet på fløjene.

Fra tiden efter reformationen er prædikestolen den første nye, bevarede inventargenstand. Stolen er udført o. 1600, mens lydhimlen er en smule yngre, o. 1600–25. Fra 1700-tallet er det kun disken fra o. 1700, der er bevaret. Denne bærer våbner for ægteparret Christoph Frederik Rantzau og Margrethe Anne Sophie von Bassewitz.

En stor del af alterudstyret stammer fra 1800-tallet: alterkalken, o. 1842, alterkanden, 1860, oblatæskan, 1862, sygesættet, 1879, og alterstagerne fra 1882, doneret af gårdejere i sognet. Det er også fra dette århundrede, at den første præsterækketavle blev ophængt o. 1850, og der hvor korstolene blev indkøbt o. 1862.

1900-tallet dominerer kirkens inventar. Alterbordet blev opført o. 1900 og dåbsfadet anskaffet o. 1901,

mens vinskummeskeen er fra o. 1904. 1912 blev kirkens gamle klokke omstøbt og den nye ophængt i tårnet. Samme år indkøbte man også en ny pengebøsse, mens der blev anskaffet en alterskål 1913, en svystage i 1914 og en øseke til altervin o. 1920. Sognepræst Hans Christian Olsen Sestoft skænkede en lysekroner til kirken 1920, der nu opbevares på kirkens loft. De pyntede fløje i tårnet blev udført 1931, samme år som orgelpulpituret blev opstillet, mens en ny, stor præsterækketavle kom til i 1933. Ti år senere, 1943, blev altersranken udført efter tegning af Fredericiaarkitekten Bodulf Billund, mens salmenummertavlerne kom til i 1954 som gave fra sognebørn. 1963 blev kirkens lampetter hængt op, og kirkens nuværende lysekroner fulgte i 1966. Det seneste større indkøb er stolestaderne fra 1995, tegnet af arkitekt Kuno Mielby, Vejle. Samme år blev knæleskamlen ved alteret udført og de løse stole i kor og skib indkøbt.

Farvesætningen er siden 1995 defineret af Kuno Mielbys istandsættelse og tager udgangspunkt i loftsmaleriernes dæmpede kulør med rødbrune og violette toner suppleret af orgelpulpiturets cremefarvede brystning.²¹

Ældre farvesætning. Kirkens indre lader til at være blevet harmoniseret i slutningen af 1700-tallet, hvor

Fig. 28. Kirkens indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *The interior of the church looking east.*

loftsmalerierne blev udført og inventaret malet i den samme grå/blå farveholdning som loftet. Denne første store, gennemgående reovering af farveholdningen er tilsyneladende først sket 1931, hvor inventaret fik mørke brune og blå toner.²¹

Om kirkerummets ældre indretninger er der kun begrænsede informationer. Det gotiske krucifiks har hængt i korbuen og markeret indgangen til koret, mens den romanske døbefont var anbragt i skibets vestende. Den trefløjede, forgyldte altertavle blev opstillet på højalteret i senmiddelalderen.

Forandringerne i 1500-tallets anden halvdel har ikke efterladt sig mange spor. Døbefonten blev formentlig flyttet op i skibets østende, og der blev brudt en adgang gennem triumfmuren til den prædikestol, som blev opstillet o. 1600. Der blev også på dette tidspunkt indsat nye stolestader i skibet.

I løbet af 1700-tallet synes kirkerummet at være blevet konsekvent moderniseret (jf. farvesætning ovf.). I 1707 blev der formentlig også opstillet en herskabsstol – givetvis østligst i skibet. Dette kunne hænge sammen med Christoph Frederik Rantzau og Margrethe Anne Sophie von Bassewitz, der forærede en disk til kirken o. 1700. Der er også efterretninger om en degnestol i

koeret på den tid. Et herskabspulpitur, vestligst i skibet, omtalt 1860, kunne endvidere meget vel være blevet opstillet i 1700-tallet.

I løbet af 1800-tallets midte lader kirken til at være blevet moderniseret igen. Dette afspejles i dag navnlig i alterudstyret, men koeret fik også i 1867 et nyt knæfald, der har afløst et ældre af uvis alder. Præsten og degnen fik 1862 nye stole i koeret, og skibets stolestader blev fornyet 1897/98.

Den seneste hoveddistandsættelse, afsluttet 1995, fornyede stolestader og orgelpulpituret i skibets vestende.

Alterbord (jf. fig. 28), o. 1900, fritstående, formentlig af fyrretræ, 186×81 cm, 100 cm højt. Det hviler på en karnisformet fodliste, og siderne er beklædt med filt. Både fodliste, filt og bordplade er bordeauxfarvet.

†*Alterbord*, omtalt 1867 som fritstående og bygget i sten.¹⁴ Det drejer sig formentlig om kirkens senmiddelalderlige alter. Man ønskede alteret nedbrudt og erstattet af et nyt og smallere udført i træ op ad koerets østvæg.

†*Antependium*, indkøbt 1955 i Dansk Parmenthandel.¹⁹

Knæleskammel, 1995, af spånplade, polstret med skumgummi og beklædt med mørklilla stof. Skamlen er udført sammen med skibets stolestader (s. 3402)

†*Knæleskamler*. 1) Omtalt 1863, fordi den skulle betrækkes med fløjl.⁸ 2) 1876 blev der indkøbt en ny skammel, '12 tommer høj', der skulle beklædes med rødt klæde og gule silkefrynser.⁵⁶ Det er givetvis denne skammel, der 1912 omtales som nyistandsat.²²

Altartavlen (fig. 29–32), o. 1475–1500, er en triptykon med nu fastgjorte fløje, der hviler på en sekundær predella. I midskabet er en skulpturel fremstilling af Nåde stolen flankeret af Maria med barnet til venstre og Skt. Nikolaus til højre. I sidefløjene står skårne apostelfigurer. Fløjenes bagsider har mistet alle spor efter udsmykning.

Altartavlen er udført i eg og måler 142×195 cm, heraf måler midskabet 142×130×20 cm og de nu fastmonterede fløje 142×65×10 cm. Den sekundære predella måler 52×260×19,5 cm.

Midtskabet er defineret af en relativt enkel, falsat ramme. Storfeltet er delt i tre af en gennembrudt stavværksbaldakin, hvis tresidede frem-spring åbner sig med kølbuer. Nedadtil afsluttes baldakinen med profilerede hængeknopper, mens kølhalsbuerne og baldakinens gesims er smykket med krabbeblade.

Fløjene er hver især vandret opdelt i to næsten kvadratiske felter indrammet af samme type profilerede ramme som midtfeltet. Fløjenes fire felter afsluttes alle øverst i en gennembrudt stavværksliste, nedadtil dekoreret med hængeknopper. Hver liste er opdelt af tre kølbuer, som smykkes af krabbeblade.

Øverst afsluttes tavlen i en bølget liste kronet med krabbeblade.

Tavlens baggrund fremstår i dag uden ornamentering.

Midtfeltet domineres af den centralt placerede fremstilling af *Nåde stolen*, 104 cm høj, (jf. fig. 29). Gudfader sidder her på en rigt profileret tronstol, hvis ryg afsluttes i to fialer med pyramidetop. Han er klædt i en fodlang kjortel og en kappe over skuldrene, der samles på brystet af et firedelt

spænde. Guds alvorlige ansigt med rynkede bryn og markering af linjer under øjnene er omsluttet af et stort fuldskæg og langt hår; både hår og skæg er skåret som karakteristiske, tætte spiralkrøller. På hovedet bærer han en stor krone med en snoet pyntestav og fyldige krabbeblade. Han holder bydende sin afdøde søn Kristus i fremstrakte hænder. Kristus, kun iført lændeklæde og tornekrone, hænger naglet til et T-kors. Den lille Kristus er skåret med hovedet hvilende mod den højre skulder. Han har fuldskæg, lukkede øjne og let åben mund. Tornekronen er udført som et knippe af sammenbundne ringe med tydelige torne. Kroppen er udmarvet med fremskudt brystkasse og kraftigt indsnævret talje. Der er an-givet en kødvulst omkring fodnaglen for at vise, hvordan kroppens vægt tynger sig ned.

Mod højre i midtfeltet er *Jomfru Maria med barnet* (89 cm høj) (jf. fig. 30). Maria, stående i en svungen kontrapost, er iklædt en fodsid kjole, hvorfra hendes spidse skosnuder titter frem. Over kjolen bærer hun en form for slag. Hendes lange, bølgede hår falder ned over ryggen og indrammer det lille, runde ansigt med spids næse og let fremstikkende hage. På hovedet har Maria en stor krone afsluttet i krabbeblade. Det nøgne Jesusbarn med kortklippet, krøllet hår sidder i Marias favn. Hun holder et æble frem imod ham, som han griber med sin venstre hånd.

I midtfeltets venstre side står en bispehelgen, 92 cm høj, der må være *Skt. Nikolaus* (jf. fig. 29, se kirkens værnehelgen s. 3370). Den glatbarberede bisp er iført sine værdighedstegn. Over en lang robe, hvorunder den ene spidse sko kan øjnes, har han en messeskjorte og yderst sin dalmatika. På hænderne har han handsker pyntet med frynser, mens han har en bispehue på hovedet. Med den ene hånd gør han en velsignende gestus, mens han i den anden hånd holder en bispestav, der stammer fra 1931 (se ndf.).

Sidefløjene har hver seks apostelfigurer, anbragt over hinanden i grupper på tre. Alle apostlene er stort set udført efter samme skema, og deres identifikation er i høj grad en konstruktion fra tavlens restaurering 1931.²¹ De står i kjortel og kappe, har næsten alle fuldskæg og er på bare fødder. I øverste række i venstre side ses nu fra venstre Jacob

Fig. 29. Senmiddelalderlig altertavle, o. 1475–1500 (s. 3390). Foto Arnold Mikkelsen 2022. – Late medieval altarpiece, c. 1475–1500.

den Ældre med ibsskallen på den ombøjede hat og en åben bog i hånden. Han følges af Andreas med dennes kors antydnet bag ham. Andreas står også med en åben bog. Dernæst ses Peter, der har en ganske stor nøgle i den ene hånd (fra 1931) og en mindre opslået bog i den anden. I den nedre række ses fra venstre: Bartolomæus med en kniv (fra 1931) og en åben bog. Derefter kommer Thomas med et spyd (fra 1931) i den ene hånd, den anden holder en bog. Denne følges af Jacob den Yngre, som griber om en stor kølle.

I højre sidefløj er fra venstre i øvre række: En skæglos Johannes med kalken i hånden, fulgt af en halvskaldet Paulus, der holder et stort slag-sværd (fra 1931) og en bogpose, fulgt af Judas

Taddæus, som griber en langskaftet økse (fra 1931) og en bog. I figurrækken nedenunder er fra venstre Simon med en sav (fra 1931) og en opslået bog i hænderne, en skæglos Filip med et processionskors (fra 1931) og en opslået bog samt Matthæus, der hviler begge hænder på en stor økse.

Predellaen, renoveret 1921 af Niels Termansen, er høj, tildannet af tre planker og udformet med konkavt opstigende sider, der strækker helt ud til afslutningen af tavlens sidefløje.⁵⁷ En afrundet liste kanter predellaens krumme smalsider.

Første stands farvesætning. Midtskabets og fløjenes indre er i guld, røde og blå farver på en gylden baggrund, der stammer fra 1921.²¹